

Mektup | Letter

COVID-19 SALGINININ ŞİZOFRENİ HASTALARINDAKİ ETKİSİ

Sayın Editör,

Covid-19 pandemisi küresel olarak insan hayatını etkilemiş ve günlük yaşamda çok fazla stres yaratmıştır (Çakıroğlu ve ark. 2020). Bu etkileri değerlendiren genel ruh sağlığı çalışmaları olsa da Covid-19 pandemisinin stresi nedeniyle şizofreni hastalarının nasıl etkilendiğini değerlendiren yeterli çalışma yoktur. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2020) raporlarına göre kronik hastalığı bulunan, kişisel hijyenine ve COVID-19'dan korunma kurallarına dikkat etmeyen bireylerin Covid-19 ile enfekte olma riski kronik hastalığı olmayan, hijyen ve korunma kurallarına özen gösteren bireylere göre daha yüksektir. Şizofreni hastalarında diyabet, sigara kullanımı, kişisel hijyenin ihmal edilmesi gibi Covid-19 enfeksiyon riskini de artıracak risk faktörlerinin daha yüksek olduğu bilinmektedir (Cohn ve ark. 2004, Dinan ve ark. 2004, Krieger ve ark. 2019). Ayrıca şizofreni hastalarının, bilişsel bozuklukları, risk farkındalığının düşük olması ve kendilerini enfeksiyondan korumak için gerekli önlemleri almak konusunda algılarının bozulması nedeniyle COVID-19 pozitif olma riskinin çok daha yüksek olduğu düşünülebilir (Yao ve ark. 2020). Şizofreni hastaları aynı zamanda enfeksiyondan korunma kurallarına uymakta zorluk yaşamaları nedeniyle de risk altındadırlar (Palomar-Ciria ve ark. 2020). Hastaların viral enfeksiyon ile enfekte olma risklerinin yanı sıra, viral enfeksiyonlar pandemi sırasında ya da sonrasında pandemi ile ilişkili işitsel ve/veya görsel varsanılar, ve/veya sanrısız belirtiler geliştirilmesi yönünden akut psikoz ve psikoz hastaları için bir risk faktörü oluşturmaktadır (Brown ve ark. 2020, Cowan 2020). Bu anket çalışması, şizofreni hastalarının Covid-19

pandemisi sürecine nasıl bir tepki geliştirdiklerini değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur.

Türkiye'de ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür (Anadolu Ajansı, 11.03.2020). Daha sonra vaka sayıları giderek artmıştır. Covid-19 enfeksiyonunun yayılmasını önlemek ve mevcut halk sağlığını korumak amacı ile Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı bir Bilim Kurulu kurmuş ve bu kurulun da kararları doğrultusunda sosyal izolasyon, okulların kapatılması, karantina, toplulukta maske kullanımı ve sosyal mesafenin korunması gibi etkili stratejiler oluşturulmuştur. Bu süreçte, Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesi Psikiyatri Polikliniği Psikoz Birimi'nin almış olduğu kararla şizofreni hastalarına yalnızca acil durumlarda polikliniklere başvurmaları söylenmiştir.

Bu anket çalışması Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi (DEÜTF) Psikiyatri Polikliniği Psikoz Polikliniği'nde takip edilen şizofreni hastaları ile çevrimiçi ve telefon görüşmeleri şeklinde yürütülmüştür. DEÜTF Psikiyatri Polikliniği Psikoz Polikliniği'nde şizofreni ve şizoaffektif tanısı ile yaklaşık 250 hasta takip edilmektedir. DEÜTF Psikiyatri Polikliniği'nde rutin psikiyatrik muayeneleri dahilinde 11 Mart 2020 tarihinden önce 1 Nisan 2020 ve 22 Haziran 2020 tarihleri arasında randevu oluşturulmuş ve pandemi nedeniyle randevuları iptal edilmiş 176 şizofreni hastası olduğu saptandı. Bu hastaların tamamı pandeminin 9. ve 10. haftasında, 10-20 Mayıs tarihleri arasında telefon ile arandı. Ancak yalnızca 76'sı (%43,19) çalışmaya dahil edilebildi, 4'ü (%2,27) katılmayı reddetti, diğer 96 (%54,4) kişiye ise telefonlarının kapalı olması, numaranın kullanılmıyor olması, hatalı numara olması gibi nedenlerle ulaşılamadı. Görüşmeler 10-20 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirildi. Bu çalışmada, pandeminin Türkiye'de görüldüğü ilk iki ayda şizofreni hastalarının Covid-19 tanısı alıp almadıklarını, pandemi sürecinde genel olarak nasıl hissettiklerini, poliklinik muayenesi ihtiyaçlarını

Tablo 1. Sosyodemografik özellikler ve Covid-19 ile ilişkili durumlar

n=76		Ort.	SS
Cinsiyet (K/E)	27 (%35,5) / 49 (%64,5)		
Yaş		44,54	12,21
Hastalık süresi		16,62	9,96
Hastaların yaşadığı kişi/ler			
	Yalnız	3 (%3,9)	
	Ebeveyn/ler	43 (%56,6)	
	Eş/çocuklar	25 (%32,9)	
	Kardeş/ler	1 (%1,3)	
	Akraba	2 (%2,6)	
	Arkadaş	2 (%2,6)	
			Evet
			Hayır
Psikiyatrist ile görüşme ihtiyacı		23 (%30,3)	53 (%69,7)
Psikiyatrik şikayetler		32 (%42,1)	44 (%57,9)
Acil servise başvuru		2 (%2,6)	74 (%97,4)
Normalleşme sürecinde hastaneye gitmeyi planlama		58 (%76,3)	18 (%23,7)
Dışarda maske kullanımı		67 (%88,2)	4 (%5,3)
Sosyal mesafeye dikkat etme		68 (%89,5)	3 (%3,9)
Duygudurum			
	Yalnız	26 (%34,2)	49 (%64,5)
	Mutsuz	31 (%40,8)	44 (%57,9)
	Umutsuz	22 (%28,9)	52 (%68,4)
	Kaygılı	25 (%32,9)	49 (%64,5)
Karantina sürecinde hastaneye gitme durumu		53 (%69,7)	23 (%30,3)

ve son iki ay içinde enfeksiyonu önleme kurallarına karşı tutumlarını değerlendirmeyi amaçladık.

Bu çalışmaya 49 (%64) erkek ve 27 (%35) kadın olmak üzere 76 şizofreni hastası dahil edildi (Tablo 1). Katılımcıların 73'ü (%96,1) kentsel, 3'ü (3,9%) kırsal alanda yaşamaktaydı. On bir kişi (%14,5) çalışmakta, 65 kişi (%85,5) ise çalışmamaktaydı. Katılımcıların hiçbiri Covid-19'a ilişkin sanrı ya da varsanı bildirmede, kendinde Covid-19 belirtileri gözlemediği gerekçesiyle bir sağlık kuruluşuna başvuruda bulunmadığı görüldü. Ayrıca hiçbir katılımcının karantina sürecinde Covid-19 enfeksiyonu ya da psikotik atak nedeniyle hastaneye yatışı yapılmamıştı. Yalnızca iki katılımcı pozitif belirtilerin artması nedeniyle acil servise başvuru yaptığını belirtmişti. Bu süreçte 10 katılımcının ilaçları psikiyatrist tarafından, 16 katılımcının ilaçları aile hekimi tarafından reçete edilmiş, 45 katılımcı ilaç raporu olması nedeniyle ilaçlarını doğrudan eczaneden temin etmiş, 9 katılımcı ise ilaçları olması nedeniyle temin etmeye ihtiyaç duymamıştı. Bir katılımcı ilaçlarını kullanmayı bıraktığını belirtti. Beş katılımcı karantina sürecinde hiç evden çıkmadığını ifade etti. Covid-19 bulgularına

ilişkin; 4 katılımcı yorgunluk, 2 katılımcı kuru öksürük ve 7 katılımcı nefes almada zorluk yaşadığını söyledi. Ancak bu bulgular şizofreni hastalığının doğası, sigara kullanımı ya da hareketsizlik ile ilişkilendirilebilir. Katılımcıların %70'ine yakını pandeminin karantina sürecinde psikiyatri polikliniğine gitmeyi zor bulduğunu belirtti.

Pandemi nedeniyle randevuları iptal edilmiş olan tüm hastalar ile telefon görüşmesi yapmak amaçlanmış olsa da çeşitli nedenlerle hastaların büyük çoğunluğuna ulaşamamıştır. Ulaşılamayan hastaların enfeksiyon önleme stratejilerine uyum sağlamakta zorlanan, farkındalığı düşük hastalar olmaları muhtemeldir. Öte yandan bu hastaların pandemiye yönelik farkındalık ve kurallara uyum sağlama düzeylerinden bağımsız olarak, ekonomik veya çevresel nedenlerle pandeminin de getirdiği zorluklarla birlikte telefon kullanımı kısıtlanmış olabilir. Sonuç olarak, çoğu şizofreni hastasının Covid-19 enfeksiyonu ve hastalık riski hakkında farkında olduğunu, zorlansalar bile enfeksiyondan korunma kurallarını anladığını ve çoğunlukla genel sağlık kurallarına ve sağlık profesyonelleri tarafından koyulan kurallara uyduğunu söylemek mümkündür.

Bu durum hastalığın prognozunun kötüye gitmesine neden olsa bile hastaların zaten sosyal olarak izole olmayı tercih etmelerinin, şizofreni hastalığının kendi doğasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, hastalar pandemi gibi sıra dışı durumlarda bir ruh sağlığı profesyoneli ile iletişimde olmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca hastaların Covid-19 ile ilişkili artan pozitif belirti şiddeti için kayda değer bir bulgu görülmemiştir. Katılımcıların çoğu iki ay süresinde bir psikiyatrist ya da ruh sağlığı çalışanı ile görüşmemiştir. Bir psikiyatrist ya da ruh sağlığı çalışanı ile görüşme ihtiyacı duymalarına rağmen bulaş kaygısı nedeniyle karantina sonrası süreçte bile polikliniklere gitmek konusunda zorlanacaklarını belirtmişlerdir. Elli üç hasta pandeminin ilk iki aylık sürecinde psikiyatrist ile görüşmeye ihtiyaç duymadığını belirtmiş olsa da 58 hasta normalleşme sürecinde psikiyatri polikliniğine gitmeyi planladığını belirtmiştir. Hastaların raporlu ilaçlarını doğrudan eczaneden temin edebilmeleri, tedavi uyumu olan hastaların iki aylık bir süre için psikiyatrist ile görüşme ihtiyacını azaltmış olabilir. Aynı zamanda hastaların Covid-19 enfeksiyonu bulaş kaygısının yüksek olması, psikiyatrist ile görüşme ihtiyacının ne düzeyde olduğunu anlamalarını zorlaştırabilir. Karantina sürecinde 53 hastanın hastaneye gitmekte zorlanacağını, normalleşme sürecinde ise 58 hastanın hastaneye gitmeyi planladığını belirtmesi; pandeminin normalleşme sürecinde kontrol altına alınıp, bulaş riskinin azalacağını düşünceleriyle ilişkilendirilebilir. Covid-19 enfeksiyonunu önleme stratejilerinin şizofreni hastaları için de etkili olduğu sonucuna varılabilir. COVID-19 salgını sırasında her hastaya ulaşan ve onları sosyal olarak bağlı tutan bir sistem geliştirmeye ihtiyaç olduğu açıktır.

Emine Ilgın Hoşgelen¹, Köksal Alptekin²

KAYNAKLAR

- Anadolu Ajansı (2020, Mart 11) Sağlık Bakanı Koca Türkiye'de ilk koronavirüs vakasının görüldüğünü açıkladı, 28 Mayıs 2020'de <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/saglik-bakani-koca-turkiyede-ilk-koronavirus-vakasini-goruldugunu-acikladi/1761466>. adresinden indirildi.
- Brown E, Gray R, Lo Monaco S ve ark. (2020) The potential impact of COVID-19 on psychosis: A rapid review of contemporary epidemic and pandemic research. *Schizophr Res* 222: 79-87.
- Cohn T, Prud'homme D, Streiner D ve ark. (2004) Characterizing coronary heart disease risk in chronic schizophrenia: High prevalence of the metabolic syndrome. *Can J Psychiatry* 49:753-60.
- Cowan HR (2020) Is schizophrenia research relevant during the COVID-19 pandemic?. *Schizophr Res* 220:271-2.
- Çakıroğlu S, Ertaş E, Alyanak B (2020) Letter To The Editor - The Covid-19 Pandemic And Mental Health As Issues Considered Within The Context Of Adjustment Disorder And Psychosocial Interventions. *Türk Psikiyatri Derg* 31:148-50.
- Dinan T, Holt R, Kohen D ve ark. (2004) "Schizophrenia and diabetes 2003" expert consensus meeting, Dublin, 3-4 october 2003: Consensus summary. *Br J Psychiatry* 184 (Suppl. 47): 0-2.
- Krieger I, Bitan DT, Comaneshter D ve ark. (2019) Increased risk of smoking-related illnesses in schizophrenia patients: A nationwide cohort study. *Schizophr Res* 212:121-5.
- Palomar-Ciria N, del Valle PB, Hernández-Las Heras MÁ ve ark. (2020) Schizophrenia and COVID-19 delirium. *Psychiatry Res* 290:113137.
- Yao H, Chen JH, Xu YF (2020) Patients with mental health disorders in the COVID-19 epidemic. *Lancet Psychiatry* 7: e21.
- World Health Organization (2020, Mart 25). Covid-19: Vulnerable and High Risk Group, Geneva, Switzerland: World Health Organization, 28 Mayıs 2020'de <https://www.who.int/westernpacific/emergencies/covid-19/information/high-risk-groups> adresinden indirildi.

Geliş Tarihi: 28.11.2020, **Kabul Tarihi:** 05.01.2021, **Çevrimiçi Tarihi:** 16.08.2021

¹Psik., Dokuz Eylül Üniv., Sinirbilimler Anabilim Dalı, ²Prof., Dokuz Eylül Üniv., Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Sinirbilimler Anabilim Dalı, İzmir

Dr. Emine Ilgın Hoşgelen, e-posta: ilginhosgelen@gmail.com

EIH: <https://orcid.org/0000-0002-2065-3717>, **KA:** <https://orcid.org/0000-0002-7601-9002>

<https://doi.org/10.5080/u26175>